

УДК:378.014

**РОЗРОБКА ІННОВАЦІЙНОГО НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОГО КОМПЛЕКСУ
ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ ДО ТРЕНЕРСЬКО-ВИКЛАДАЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ВНЗ**

Є.О.Павлюк

***Анотація.** У статті визначені особливості підготовки майбутніх тренерів-викладачів на основі використання електронного навчального комплексу професійних дисциплін; показано фундаментальну роль інтерактивного авторського курсу в становленні майбутніх тренерів як компетентних спеціалістів.*

***Ключові слова:** тренер-викладач, підготовка, інноваційний комплекс.*

***Аннотация.** В статье определены особенности подготовки будущих тренеров-преподавателей на основе использования электронного учебного комплекса профессиональных дисциплин; показано фундаментальную роль интерактивного авторского курса в становлении будущих тренеров как компетентных специалистов.*

***Ключевые слова:** тренер-преподаватель, подготовка, инновационный комплекс.*

***Annotation.** In this article the features of training future coaches through the use of electronic training center of professional disciplines; shows the fundamental role of interactive author's course in the formation of future trainers as competent professionals.*

***Keywords:** trainer-teacher, training, innovative complex.*

Актуальність. Освіта нації є основним соціальним капіталом держави, тому підготовка майбутніх фахівців із вищою освітою зосереджується на підвищенні особистісних можливостей студентів, розвитку в них новаторського мислення, самостійності, професійної мобільності.

Випереджувальний характер у змісті вищої спортивно-педагогічної освіти має фахова підготовка,

яка в нинішніх умовах зазнає суттєвих трансформацій.

На кожному етапі проектування навчальної діяльності викладач розвиває у студентів уміння аналізувати, синтезувати, оцінювати, порівнювати, співставляти тощо. Крім цього, студенти вчаться бачити проблеми, які виникають у реальному житті, що є зрозумілими та цікавими для майбутніх фахівців, формулювати їх за допомогою спеціальної ієрархічної системи запитань, обирати (висувати) гіпотезу майбутнього дослідження, визначати його методологію, інтерпретувати одержані результати за допомогою сучасних технологій навчання.

Для розробки інноваційного навчально-методичного комплексу професійної підготовки до тренерсько-викладацької діяльності був проведений аналіз літературних джерел з проблем дослідження інноваційних механізмів розвитку сучасної освіти. Встановлено, що процес інноваційних змін у педагогіці розпочався в 40-50-х роках минулого століття, але й сьогодні проблема управління інноваційно-технологічними процесами, що використовуються для підготовки майбутніх фахівців у ВНЗ, набуває актуальності (В.Величко, Д.Карпевич, А.Скрипиць, Ю.Сухарніков, Ю.Лобода, Л.Романишина, О.Романишина, Д.Степченко). Зокрема, в науковій педагогічній літературі висвітлюються результати досліджень тенденцій і прогнозів освіти в XXI ст. в інноваційному поступі суспільства (Я.Нейматов) для сприйняття і поширення нововведень у вищому навчальному закладі (С.Поляков). Спостерігається накопичення інноваційних ідей у постійних пошукових та експериментальних освітніх середовищах (І.Коновальчук), моделювання педагогічного процесу (Т.Вашик, А.Дахин). Інтеграція найбільш перспективних інноваційних проектів до педагогічної системи, що реально функціонує, здійснюється з метою модернізації професійної освіти (Е.Зеєр, О.Плахотнік, С.Сисоєва, Г.Федотова).

Відбувається перехід системи освіти до якісно нового стану, оскільки інновації в педагогічній царині вважаються процесом творення, запровадження та поширення в освітній практиці нових ідей, засобів, педагогічних технологій.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідники обґрунтовують концепції та розкривають проблеми інноваційної діяльності в педагогічній теорії і практиці (В.Юдін). Науковці акцентують увагу на високих, інтенсивних, перспективних сучасних педагогічних технологіях (В.Андрущенко, В.Зайчук, Г.Селевко, І.Смолук) та проблемах педагогічної інноватики (І.Богданова, Г.Бордовський, М.Кларін, В.Лазарев, С.Мамрич, С.Ніколаєнко, С.Поляков, Р.Суровцева, О.Третьяков), де інтерактивне навчання розглядається як інноваційний процес підготовки майбутніх фахівців (М.Вієвська, М.Воровка, К.Гіря, Т.Дуткевич, І.Ігошина) у тому числі й майбутніх тренерів-викладачів.

У педагогічних дослідженнях визначаються шляхи удосконалення навчального процесу через його моделювання та проектування інноваційних педагогічних систем у сучасному освітньому просторі (Т.Вашик, А.Дахин, В.Докучаєва, С.Змеєв, І.Коновальчук, В.Ясвін та ін.).

Особливу увагу привертають ті праці, що мають практично-результативне наповнення щодо алгоритму запровадження педагогічних технологій у професійній освіті (Г.Федотова); відображають результати досліджень особливостей інноваційної поведінки майбутніх фахівців за умов інтенсивних освітніх трансформацій (М.Артюшина, М.Лазарев); публікації, де аналізується інноваційний потенціал вищої школи (Н.Багаутдінова); визначаються особливості педагогічного управління освітнім процесом вищих навчальних закладів на основі впровадження інноваційних технологій (П.Вишневський) тощо.

Про поглиблення інтересу науковців до модернізації навчально-виховного процесу у ВНЗ через використання педагогічних інновацій у вищій школі свідчить поява докторських і кандидатських дисертаційних досліджень у цій галузі (Л.Бондарева, П.Вишневський, Н.Дворнікова, Л.Дзюба, В.Завірюха, І.Куліш, І.Полещук, І.Смолук, П.Щербаньта ін.).

Ефективна професійна підготовка майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту, за твердженням Л.Сущенко, передбачає: теоретично обґрунтовану зміну форм і методів навчання у вищих навчальних закладах, які мають бути спрямовані на розвиток професійної компетентності особистості майбутнього фахівця; забезпечення в процесі фізкультурної освіти можливостей ознайомлення з різними напрямками діяльності майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту, особливостями функціонування вищих фізкультурних закладів в умовах соціально-економічних трансформацій суспільства; психолого-педагогічне забезпечення свідомого професійного самовизначення майбутнього фахівця названої галузі, можливості для його професійної самоактуалізації та самореалізації.

С.Кульневич зауважує, що необхідними компонентами особистісно-орієнтованої реконструкції навчального процесу в професійній фізкультурній освіті повинні стати: свідомість, особистісний досвід, особистісний зміст, самоорганізація, особистісна творчість, культура взаєморозуміння, діалогове спілкування, цінності партнерства, педагогічної підтримки, творчого співробітництва.

В.Серіков акцентує увагу на тому, що зміна парадигми освіти не означає відмови від «знаннєвої

освіти». Ми підтримуємо думку вченого, який переконаний, що цей перехід припускає обов'язкове включення супутнього і розвивального компонента – «особистісної освіти», оскільки, незважаючи на підбір навчальних дисциплін, усе залежить від світорозуміння та світогляду педагога.

Отже, педагогічна діяльність викладача вищої школи переживає період активних трансформацій. Оскільки професійне становлення майбутніх тренерів-викладачів у період навчання у ВНЗ аналізується вперше, виникає необхідність осмислення шляхів підготовки цих фахівців відійшовши від усталених традицій і стереотипів.

Виклад основного матеріалу. Для визначення оптимальних педагогічних умов фахової підготовки майбутніх тренерів-викладачів на основі інноваційних підходів проведемо термінологічний аналіз поняття «інновація».

Інновації (нововведення) в освіті об'єднують «цілі, зміст, методи, прийоми, способи й форми взаємодії педагогів і суб'єктів учіння, методики їхньої поведінки в певних стандартних ситуаціях» [2, с. 268]. Термін «інновація» має комплексне значення, оскільки складається з двох форм: власне ідеї та процесу її практичної реалізації [3, с. 338]. Тому педагогічну інноватику розглядають як сферу науки, що вивчає навчально-виховні процеси, які ґрунтуються на створенні нової практики освіти.

Формування педагогічних інноваційних процесів відбувається на основі комплексної реалізації загальнонаукових підходів, на основі яких синтезуються нові розробки в галузі наукової організації фахової підготовки майбутніх тренерів-викладачів, що зумовлено потребами практики професійної діяльності даних фахівців.

Загальновідомо, що освіта є однією з найбільш об'ємних педагогічних категорій, яка має цілісну, поліфункціональну й полісміслову структуру. Однак на сучасному етапі розвитку освіти відбувається суттєва корекція спрямованості навчального процесу від репродуктивного засвоєння певної суми знань, властивої традиційній технології навчання, до підготовки «людини інноваційного типу, яку може сформувати лише інноваційна за своєю сутністю освіта» [4, с. 231]. Актуалізується перехід від авторитарної педагогіки до педагогіки толерантності, де формування самодостатньої особистості здійснюється з урахуванням її природних здібностей і психологічних особливостей.

Наукові джерела вказують на те, що об'єктом і предметом психолого-педагогічних досліджень багатьох авторів є технології інтерактивного навчання, оскільки «інтерактивні підходи сьогодні є найбільш ефективними, бо ставлять того, хто шукає знань, в активну позицію їх самостійного освоєння... і шукача істини» [5, с. 225].

Усі зазначені напрями активізації навчально-пізнавальної діяльності людей, які здобувають нові знання, лежать в основі інноваційних підходів до процесу навчання – в основі інтерактивної взаємодії. Тому інтерактивне навчання завжди можна вважати інноваційним, оскільки ця технологія постійно матиме такі ознаки інноваційного процесу, як оновлення або вдосконалення теорії та практики освітньої діяльності педагога й результативність його творчого пошуку нестандартного рішення педагогічних проблем; виступатиме як фактор розвитку освіти та синонім творчості; як «ідеї, процеси, засоби й результати, взяті в єдності якісного вдосконалення педагогічної діяльності, як форми організації праці та управління й нові види технологій» [6, с. 410].

Інноваційно-технологічні процеси у ВНЗ передбачають застосування окремих інтерактивних методик і технологій у підготовці фахівців. Однак ці процеси досі не розглядалися як інтегративна система, як послідовна систематична повторюваність використання засобів інтерактивних технологій у підготовці майбутніх тренерів-викладачів від початку навчання і до отримання диплома. Тому виникає необхідність вивчення й урахування теоретико-методологічних і процедурно-методичних основ інтерактивного навчання, що є системою загальних методичних принципів упровадження інтеракцій у ВНЗ. Невирішеними частинами загальної проблеми залишалися теоретичні й методичні основи впровадження засобів інноваційних технологій у навчальний процес фахової підготовки майбутніх тренерів-викладачів.

Інтегративний характер інтерактивного навчання, яке вбирає в себе елементи багатьох інновацій, спрямованих на активізацію навчально-пізнавальної, самостійної, комунікативної діяльності на основі посиленої міжособистісної взаємодії, характеризує його як інноваційний процес і визначає основний напрямок педагогічних трансформацій: «зміни технології від «вбивання знань» до організації самоосвіти майбутнього фахівця» [7, с. 93]. Адже приєднання до Болонської декларації зумовило необхідність розширення й активізації самостійної навчально-пізнавальної діяльності майбутніх фахівців для «формування особистості, здатної до саморозвитку в процесі професійного навчання» [8, с. 94]. Дослідники акцентують увагу на тому, що інтерактивне навчання як інноваційно-технологічний процес ґрунтується саме на педагогіці співробітництва, педагогіці діалогу [9].

Обґрунтуємо структуру професійної підготовки майбутніх тренерів-викладачів. Науково-методичні

критерії процесу професійної підготовки фахівців галузі «Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини» визначають підставу для оцінки структури підготовки як системи організаційних і дидактичних заходів, спрямованих на реалізацію змісту цієї підготовки відповідно до державних стандартів освіти.

Безпосередніми цілями наукового обґрунтування є *опис, пояснення та передбачення* процесів і явищ предмету вивчення, отже розробка змісту інноваційного навчально-методичного комплексу професійної підготовки майбутнього тренера-викладача здійснювалася шляхом характеристики виробничих функцій майбутнього фахівця або компетенцій, пояснення методичних особливостей навчання та специфіці професійної діяльності, визначення перспектив розвитку результату професійної діяльності.

Класифікація базової вищої освіти в галузі «Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини» передбачає підготовку тренера-викладача з напрямку «Спорт», проте фахівці, які отримали базову вищу освіту за напрямом підготовки «фізичне виховання» і «здоров'я людини» також можуть обіймати посаду тренера-викладача, але науково-методичне забезпечення фахових дисциплін ще не відповідає вимогам, тому виникає потреба у розробці оптимального *змісту* теоретико-методичних основ професійної підготовки як важливого елементу системи і як критерію якості підготовки майбутніх тренерів-викладачів у вищих закладах освіти, через те, що саме вони цю якість повинні забезпечити.

Потреба суспільства в підвищенні якості професійної підготовки майбутніх тренерів-викладачів визначає необхідність розробки адекватного змісту освіти та методичних шляхів його опанування. З метою забезпечення організації та здійснення якісної підготовки майбутніх фахівців визначені нормативні документи, які регламентують процесуальну та змістовну сторони процесу підготовки. Це є освітньо-професійні програми підготовки, структурно-логічна схема підготовки, навчальні програми дисциплін та інші нормативні акти.

Професійна підготовка майбутніх тренерів-викладачів у ВНЗ має процесуальну та змістову сторони. Процесуальну базу регламентують: структурно-логічна схема підготовки, освітньо-професійна програма підготовки та інші нормативні акти. Змістову основу регламентують навчальні програми дисциплін, які узгоджені з освітньо-професійною програмою підготовки. На підставі навчальної програми формується зміст теоретико-методичних основ як критерій якості підготовки фахівців, тому що саме він визначає зміст майбутніх знань студентів.

Таким чином, систему професійної підготовки фахівців, у тому числі й у галузі фізичної культури, спорту і здоров'я людини, в Україні регламентує «Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах» згідно з наказом Міністерства освіти України № 161 від 2 червня 1993 р. Змістовою основою системи є навчальні програми з фахових дисциплін.

Відповідно до цього Положення, регламентаційні параметри процесуальної основи професійної підготовки майбутніх тренерів-викладачів визначаються структурно-логічною схемою підготовки та іншими нормативними актами.

Зміст запропонованих нами теоретико-методичних основ тренерсько-викладацької діяльності як науково обґрунтована підсистема методично оформленого навчального матеріалу є складовою змісту освіти й відображається в електронній системі навчання MOODLE Хмельницького національного університету, також у навчальних посібниках, методичних матеріалах.

Навчальні програми з фахових дисциплін, таких як «Теорія і методика фізичного виховання», «Теорія і методика дитячого та юнацького спорту», «Зміст і види професійної діяльності фахівця з фізичної культури і спорту», «Спортивно-педагогічне удосконалення», «Теорія і методика обраного виду спорту», «Олімпійський та професійний спорт», «Організація і методика спортивно-масової роботи» формуються на підставі вимог до освітнього (кваліфікаційного) рівня, а зміст дисципліни як важлива частина змістової основи підготовки фахівців – згідно з навчальною програмою.

На цій підставі інформаційна система теоретико-методичних основ підготовки майбутніх тренерів-викладачів має наступну структуру розділів:

загальна характеристика виду майбутньої професійної діяльності;

- розвиток професійної компетентності майбутніх тренерів-викладачів;

- теорія й методика навчання використання педагогічних технологій у майбутній професійній діяльності;

- перспективи розвитку результату професійної діяльності.

Підрозділи теоретико-методичних основ наповнюють змістом розділи й мають наступну структуру:

- специфіка професійної діяльності;

- характеристика професійної діяльності;

- основи підготовки в спортивних школах;
- зміст навчально-тренувальних занять;
- аналіз проблем розвитку спорту;
- матеріально-технічне забезпечення професійної діяльності;
- моделювання професійної діяльності;
- методи визначення результатів професійної діяльності;
- методика проведення занять;
- науково-методичне забезпечення діяльності;
- спортивний інвентар, сучасні технічні засоби;
- специфіка виконання професійної діяльності;
- методика навчання;
- теорія тренування у виді спорту;
- визначення перспектив розвитку спорту.

Педагогічний експеримент був проведений при вивченні дисциплін «Теорія і методика фізичного виховання», «Теорія і методика дитячого та юнацького спорту», «Зміст і види професійної діяльності фахівця з фізичної культури і спорту», «Спортивно-педагогічне удосконалення», «Теорія і методика обраного виду спорту», «Олімпійський та професійний спорт», «Організація і методика спортивно-масової роботи», що входять до навчальних планів підготовки бакалаврів, спеціалістів та магістрів галузі освіти «Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини».

Експериментом було охоплено студентів Хмельницького національного університету, Запорізького Національного університету, факультетів фізичного виховання Кам'янець-Подільського Національного університету імені Івана Огієнка, Тернопільського Національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.

Грунтуючись на результатах проведеного нами констатувального етапу експерименту (метод експертних оцінок) та змісті навчальних програм галузі освіти «Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини», ми вважаємо, що професійна компетентність тренера-викладача містить у своїй структурі такі компоненти:

- організація і проведення занять із врахуванням фізичного й психічного стану людини;
- передбачення близьких і далеких результатів навчальної, тренувальної і оздоровчої діяльності;
- здійснення індивідуального підходу до організації учнів у різних формах фізичного виховання, залучення до занять різними видами спорту;
- уміння формувати навчальну, тренувальну й рекреаційну програми, виділяти в них ключові ідеї, оновлювати зміст;
- пропаганда оздоровчих видів фізичних вправ;
- вибір засобів активізації діяльності учнів у процесі фізичного виховання та тренування;
- застосування принципів управління оздоровчою, навчальною і спортивно-масовою роботою;
- організація фізичного виховання у спеціалізованих закладах для дітей і підлітків;
- робота з учнями, які мають різні здібності, розробка для них індивідуальних програм.

Формування зазначених компетентностей є провідним завданням у період професійного становлення майбутніх тренерів-викладачів у процесі фахової підготовки.

На основі результатів констатувального етапу експерименту для забезпечення ефективного розвитку визначених компетентностей майбутнього тренера-викладача до високого професійного рівня нами розроблений і впроваджений у навчальний процес Хмельницького національного університету додатковий інноваційний інтерактивний курс – «Професійна підготовка до тренерсько-викладацької діяльності».

Інноваційний інтерактивний курс є програмним фундаментом підготовки майбутніх тренерів-викладачів, який у процесі підготовки формується, оновлюється і зберігається у вигляді електронного дидактичного матеріалу. З метою швидкого доступу до необхідних матеріалів, нами за допомогою програми MOODLE створено базу даних «Теоретико-методичне забезпечення професійної підготовки до тренерсько-викладацької діяльності», «Загальна характеристика професійної діяльності майбутніх тренерів-викладачів», «Особливості змісту виробничих функцій, типові завдання діяльності майбутніх тренерів-викладачів», «Розвиток професійної компетентності майбутніх тренерів-викладачів у процесі фахової підготовки», «Аналіз перспектив розвитку спорту, як майбутньої професійної діяльності», «Професійні компетенції тренерів-викладачів», яка містить науково-методичні дані (рис 1).

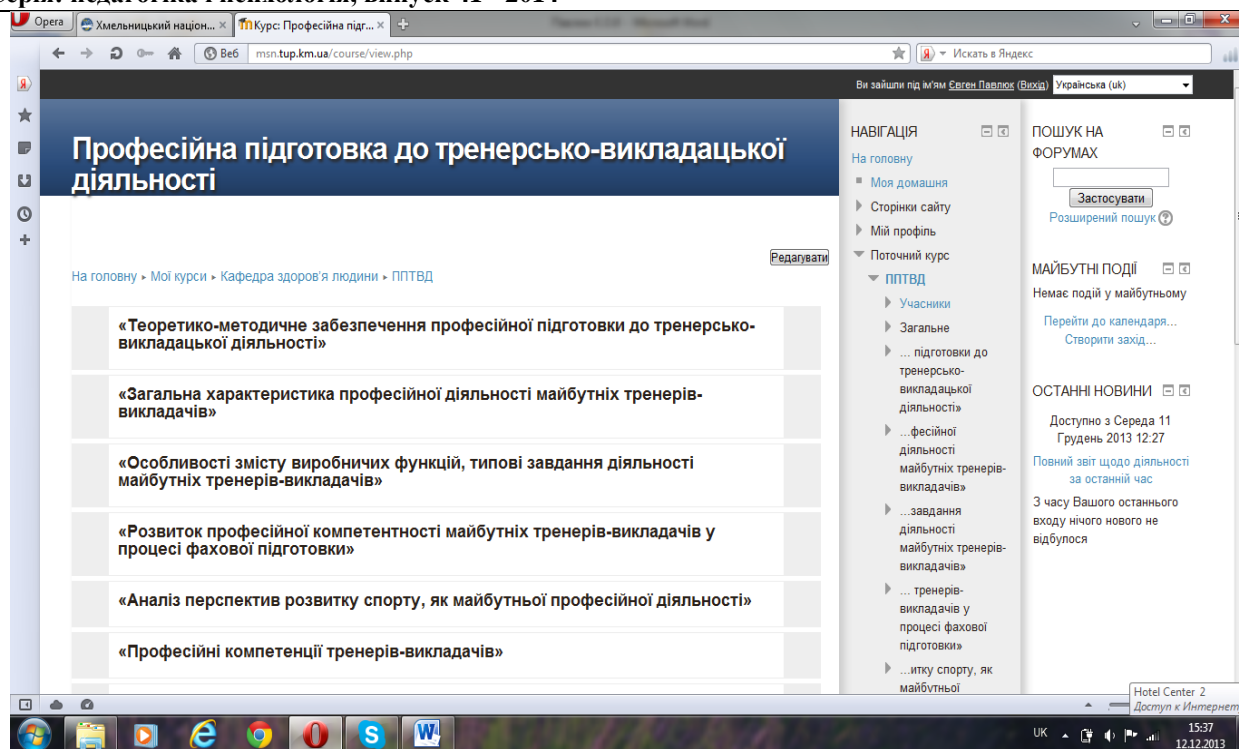

Рис. 1. Інтерактивна форма професійної підготовки до тренерсько-викладацької діяльності на платформі MOODLE

У системі даних «Професійна підготовка до тренерсько-викладацької діяльності» за допомогою сервісів «пошук», «редагування» й «усунення дублювання» створено блок даних фахових дисциплін, що складає змістову основу професійної підготовки майбутніх тренерів-викладачів, яку раніше не було чітко визначено.

Висновки.Ґрунтуючись на результатах проведеного констатувального етапу експерименту та змісті навчальних програм галузі освіти «Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини», визначено компоненти професійної компетентності тренера-викладача

Для забезпечення ефективного розвитку визначених компетентностей майбутнього тренера-викладача до професійної діяльності розроблений інноваційний інтерактивний курс – «Професійна підготовка до тренерсько-викладацької діяльності».

Перспективами подальших досліджень є обґрунтування системи професійного становлення майбутніх тренерів-викладачів у процесі фахової підготовки.

Література

1. Вища освіта України і Болонський процес: навч. посібник / за ред. В. Г. Кременя. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2004. – 384 с.
2. Ягупов В. В. Педагогіка: навч. посіб. / В. В. Ягупов. – К.: Либідь, 2003. – 560 с.
3. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; голов. ред. В. Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
4. Підласий І. П. Практична педагогіка або три технології: інтерактивний підручник для педагогів ринкової системи освіти / І. П. Підласий. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2004. – 616 с.
5. Плахотнік О. В. Модернізація університетської освіти засобами інноваційних технологій / О. В. Плахотнік // Збірник наук. праць КНУ ім. Т. Г. Шевченка. – Вип.4. – 2006. – С. 199-205.
6. Основні засади розвитку вищої освіти України в контексті Болонського процесу: документи і матеріали: (травень-грудень 2004 р.). Ч.2. / М. Ф. Степко, Я. Я. Болюбаш, В. Д. Шинкарук та ін.; під ред. В. Г. Кременя. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. Володимира Гнатюка, 2004. – 202 с.
7. Проблеми адаптації вищої освіти в Україні до європейських стандартів і принципів Болонського процесу: матеріали Міжнар. наук. конф.: (Ужгород-Сніна, 23-26 берез. 2004 р.) / упоряд. Х. М. Олексик. – Ужгород: Госпрозрах. ред.-видавн. Відділ управл. у справах преси та інф., 2004. – 228 с.
8. Копіца О. І. Діалогічна взаємодія у вищій школі / О. І. Копіца // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки: зб. наук. праць. – Київ-Запоріжжя, 2004. – Вип. 33. – С. 49-53.
9. Корнющенко Д. И. Интегральная диалогика: попытка новой технологии гуманитарного образования (из опыта работы) / Д. И. Корнющенко. – М.: Моск. психолого-социальный ин-т, 2003. – 608 с.